اشک هور از چشم مادر

مجتبی فرآورده، تهیه‌کننده فیلم «اشک هور» در گفت‌وگوی اختصاصی با «جام جم» می‌گوید
بدون قهرمان و ضد قهرمان، درام شکل نمی‌گیرد

نسرین بختیاری
گروه فرهنگ و هنر

«اشک هور» روایتی از روزهای پایانی زندگی شهید علی هاشمی، فرماندهی است که نقش کلیدی در طراحی عملیات خیبر، اولین عملیات آبی-خاکی دوران دفاع‌مقدس داشته است. داستان این فیلم حول محور انتظار مادر شهید (با بازی رویا افشار) می‌چرخد که در تاریکی کوچه، با شنیدن صدای آژیر قرمز و ضدهوایی‌ها، نگران بازگشت پسرش از جبهه است. این فیلم نگاهی عمیق به مفاهیمی همچون ایثار و مقاومت، در زندگی شخصی و نظامی این شهید دارد. همان‌گونه که می‌دانیم ۲۲ سال پیش پیکر شهید علی هاشمی پیدا نشد تا این‌که بالاخره در سال ۸۹ در اهواز و جزیره مجنون پیدا و تشییع شد. او از جمله افراد تأثیرگذار در مقاطع زمانی مختلف جنگ تحمیلی بوده و عملیات بزرگ خیبر را رقم زد و کشور و خطه خوزستان را از وجود دشمنان پاک کرد. «اشک هور» به‌کارگردانی مهدی جعفری و تهیه‌کنندگی مجتبی فرآورده دومین فیلم بعد از «اسفند» است که به ماجرای شهادت علی هاشمی می‌پردازد و بعد از اسفند در سینمای اصحاب رسانه در برج میلاد نمایش داده شد. خود این ماجرا زمینه را برای مقایسه این دو فیلم-هرچند خارج از منطق و انصاف باشد- را فراهم می‌کند. رضا ثامری، رؤیا افشار، ساره رشیدی، میثم رازفر و تورج الوند از جمله بازیگران این فیلم هستند. به همین بهانه با مجتبی فرآورده، تهیه‌کننده این فیلم گفت‌وگو کردیم که در ادامه از نظر می‌گذرانید:

فکر می‌کنید شهید علی هاشمی چه ویژگی‌ای داشت که ما امسال به‌طور همزمان دو فیلم در فجر از ایشان و قرارگاه نصرت در فجر داریم؟

ویژگی‌های شخصیتی شهید علی هاشمی از او فرمانده‌ای ساخته بود، کارآمد، محجوب و مظلوم. او چه در زمان فرماندهی سپاه سوسنگرد، چه در فرماندهی قرارگاه سری نصرت و چه فرماندهی سپاه ششم و بعد از عملیات خیبر و بدر و عملیات والفجر ۸ فعالیت‌های منحصر به فرد و خدمات بزرگی انجام داده که تا کنون پرداختن به زندگی و منش این شهید در سینمای دفاع‌مقدس مغفول مانده بود؛ لذا مجموعه‌ای از موارد و عوامل مختلف دست به‌دست هم داد تا کاری برای این شهید بزرگوار انجام دهیم.

همان‌طور که می‌دانیم شهید علی هاشمی به دلایل مختلفی مثل فریب‌دادن دشمن، شخصیت باهوشی بوده و در عین حال پیداکردن بازیگری که بتواند این هوش و جسارت را نشان دهد، سخت به نظر می‌رسد. انتخاب بازیگر این نقش به چه ترتیبی بوده است؟

درست است، ایشان انسان باهوشی بود و انتخاب شخصیتی ناشناخته که مخاطبان بتوانند ارتباط بهتری با او برقرار کنند خیلی سخت بود اما از میان گزینه‌های بسیار، این نقش قسمت رضا ثامری عزیز شد که انصافا خوب درخشیده است. اما آنچه در اشک هور شاهدیم نگاهی متفاوت به سینمای دفاع‌مقدس است؛ یعنی تا به حال به این شکل و از این زاویه به سینمای دفاع‌مقدس و شهدای این دوران پرداخته نشده است؛ در اشک هور شاهد رابطه عاطفی بین مادر و فرزند و مسائل دیگر هستیم.

قبل از این‌که تهیه‌کنندگی «اشک هور» را به عهده بگیرید، چه شناختی از شخصیت شهید علی هاشمی داشتید و بعد از آن چه تغییری در نگاه شما حاصل شد؟

شناخت من نیز مانند همان شناختی بود که به‌طور معمول در جامعه وجود داشت و فقط به اصطلاح یک تیتر از او می‌دانستم اما با تحقیقاتی که در پروژه نسبت به فعالیت‌های ایشان در جنگ تحمیلی و دفاع‌مقدس داشتیم، متوجه شدیم پایه‌گذار بسیاری از اتفاقات درخشان مثل فعالیت‌های برون‌مرزی، ایجاد سپاه بدر، هسته اولیه سپاه قدس و... شهید علی هاشمی بوده است. نقش مؤثر ایشان در دفاع مقدس، تنها به عملیات خیبر و یک مقطع خاص زمانی محدود نمی‌شود.

کارگردانی مهدی جعفری چه ویژگی‌هایی دارد که دومین همکاری با او بعد از «۲۳ نفر» تداوم یافته است؟

ما دوستان قدیمی یکدیگریم، و انجام این نوع کارها بیشتر تقدیر است.

در فیلم «۲۳ نفر» ما بیست و سه قهرمان داریم؛ این در حالی است که در «اشک هور» تنها یک قهرمان داریم. منظورم این است که بعضی معتقدند که قهرمان در سینمای ما همه مردم هستند و سینما به قهرمان احتیاج ندارد و بعضی هم خلاف این موضوع باور دارند. نظر شما در این رابطه چیست؟

حرف به‌ظاهر خوب اما غلطی است که بگوییم مردم عادی خودشان قهرمان هستند پس نیاز به قهرمان ندارند. قهرمان باید در قالب یک شخصیت پرداخت شود و تبلور پیدا کند. پایه شکل‌گیری نمایش درام است، بدون قهرمان و ضد قهرمان، درام شکل نمی‌گیرد. بدیهی است که باید شخصیت قهرمانی در اثر وجود داشته باشد. متأسفانه به همین دلیل است که سینمای امروز ما تهی از قهرمان شده اما قهرمان از لازمه‌های ایجاد نمایش است. ما اگر در اثرمان قهرمان یا ضدقهرمان نداشته باشیم، به‌نظر می‌رسد درام و کنش و واکنش‌ها بین شخصیت‌ها و اتفاقات به شیوه شایسته اتفاق نمی‌افتد.

در مناطق جنوبی ایران با چه چالش‌هایی روبه‌رو بودید؟

فیلم‌سازی در جغرافیای طبیعی سختی‌های خاص خودش را دارد اما بیشتر سختی ما معطوف به فیلمبرداری روی آب می‌شد.

برش

حضور دوباره در ماراتن فجر

مجتبی فرآورده که پیش از این تهیه‌کنندگی فیلم «۲۳ نفر» را به عهده داشته و اغلب فیلم‌هایی که تهیه کرده حول مفاهیم اعتقادی و مذهبی یا جنگ تحمیلی بوده و امسال با چهل‌وسومین دوره جشنواره فیلم فجر حضور دارد، درباره این رقابت سینمایی به «جام جم» گفت: جشنواره فیلم فجر بدون فیلم تعریف نمی‌شود و به نوعی فیلم و جشنواره لازم و ملزوم یکدیگرند و قطعا جشنواره فضایی را ایجاد می‌کند که فیلم‌ها بهتر معرفی شوند و همه دوست دارند در این رقابت سینمایی حضور داشته باشند.

«خاتی»؛ فریادی سینمایی

گفت‌وگو با فریدون نجفی؛ از چالش‌های ساخت فیلمی محیط‌زیستی تا روایت

امیرحسین حیدری
گروه فرهنگ و هنر

فیلم سینمایی «خاتی» به کارگردانی فریدون نجفی، اثری است که با نگاهی عمیق به بحران‌های محیط‌زیستی ایران، به‌ویژه فاجعه نابودی جنگل‌های زاگرس، مخاطب را به قلب طبیعت در حال محوشدن می‌برد. این فیلم که در بخش مسابقه چهل‌وسومین دوره جشنواره فیلم فجر حضور دارد، با دوربینی صریح و شاعرانه، رابطه انسان و طبیعت را در جغرافیایی خاص روایت می‌کند؛ جغرافیایی که نه‌تنها صحنه درگیری انسان با عناصر طبیعی است، بلکه نمادی از هویت فراموش‌شده ایران محسوب می‌شود. به بهانه حضور این فیلم در جشنواره فجر با فریدون نجفی، کارگردان فیلم خاتی گفت‌وگو کردیم که در زیر آن را مرور می‌کنیم.

لطفا برای مخاطبانی که نخستین بار با فیلم «خاتی» آشنا می‌شوند، توضیح مختصری ارائه دهید.

فیلم خاتی به نظر من یک اثر منحصربه‌فرد در مقایسه با بسیاری از فیلم‌های سینمایی ایرانی است که در سال‌های اخیر در تهران ساخته شده‌اند. دوربین این فیلم به دل طبیعت رفته و در فضایی خاص از زاگرس فیلمبرداری شده است. این اثر رویکردی محیط‌زیستی دارد و بیشتر به بررسی رابطه انسان و طبیعت می‌پردازد. همچنین، به نوعی ادای دین به حوادث اخیر زاگرس نیز به‌شمار می‌آید؛ آتش‌سوزی جنگل‌های زاگرس و ازبین‌رفتن بسیاری از این منابع طبیعی ازجمله موضوعاتی است که به آنها پرداخته می‌شود. این فاجعه زیست‌محیطی نشان‌دهنده ازدست‌رفتن بخشی از ثروت عظیم ایران است و این دغدغه ما شد که به فکر ساخت این فیلم بیفتیم. فیلمنامه این فیلم را من خودم نوشتم، اما تلاش می‌کنم بیشتر درباره دغدغه‌ها و موضوعاتی که برایم اهمیت دارد سخن بگویم و از جایگاه فیلمنامه دوری کنم.

عنوان این فیلم ممکن است برای خیلی‌ها ناآشنا به نظر برسد.

«خاتی» در اصل به معنای «بانو» در گویش بختیاری است. این واژه دقیقا همان «خاتون» است و نوعی مخفف نام کاراکتر اصلی فیلم ماست. این شخصیت، با بازی خانم بهرامی، زنی است که دغدغه‌اش محیط‌زیست و حیوانات‌وحشی است. این دغدغه باعث می‌شود یک‌سری اتفاقات و داستان‌هایی رقم بخورد که فیلم را ویژه‌تر می‌کند. انسان‌ها در این فیلم در همجواری حیات‌وحش زندگی می‌کنند و زمانی که آتش‌سوزی رخ می‌دهد و جنگل شروع به سوختن می‌کند، خیلی از حیوانات به مناطق مسکونی پناه می‌آورند.

این هجوم حیوانات هم آسیب‌زا و هم دردناک است. زنی که سال‌ها در این منطقه زندگی کرده، بهتر از همه این مسائل را می‌شناسد و دغدغه‌های محلی را بیشتر نشان می‌دهد. این داستان انسانی است که باید در هرکجای ایران، ازجمله زاگرس وجود داشته باشد. به نظر من، قصه درام اجتماعی این فیلم شاعرانه است. به‌همین‌دلیل می‌گویم این فیلم متفاوت است؛ زیرا شما معمولا فیلم‌ها را در فضاهای آپارتمانی می‌بینید، اما خاتی به محیطی ویژه و خاص می‌پردازد. فیلم‌های ناتورالیستی بیشتر درگیر انسان با طبیعت هستند و درواقع به ستایش طبیعت می‌پردازند. متأسفانه، آسیب‌های زیست‌محیطی که با آن مواجه هستیم، کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد و دغدغه‌های زیست‌محیطی در میان مردم کمرنگ است. به نظر من، فراموش‌کردن بخشی از ایران و از بین رفتن آن، یک واقعیت تلخ و ناگوار است.

با توجه به تجربیات قبلی شما در زمینه کودک‌ونوجوان و حالا ورودتان به عرصه فیلم‌های بزرگسال، همچنان به دغدغه‌های زیست‌محیطی توجه دارید. چرا لوکیشن فیلم‌های شما همیشه زاگرس و استان چهارمحال‌وبختیاری است؟ درباره این دغدغه انسانی بیشتر توضیح دهید.

من قبل از این‌که فیلمساز باشم، بیشتر یک فعال محیط‌زیست و طبیعت‌گرد هستم. شاید به همین دلیل است که در این فضا بزرگ شدم. دو کار قبلی من «اسکی‌باز» و «بچه‌گرگ‌های دره سید» هم دقیقا فیلم‌هایی هستند که با م
و داستان مردمان آن مناطق را روایت م
این‌که در این محیط زندگی کرده‌ام، ریز فر
را بهتر می‌شناسم. این شناخت به من کمک
مردم‌نگاری و جامعه‌شناسی تسلط بیشتری
باشم. این موضوع باعث می‌شود که بتوانم
و از کناره‌ها نگذرم.

وقتی شما فیلم را تماشا می‌کنید، متوجه جز
خواهید شد که برای افرادی که در آن جغرا
جذاب و جالب به نظر می‌رسد. این تفاو
پژوهش عمیقی است که پیش از ساخت
به‌همین‌دلیل، نیازی به پژوهش گسترده ن
زندگی در آن منطقه به‌خوبی آشنا هستم. این
می‌کند تا بتوانم فیلم‌های مرتبط با محیط زی
دغدغه اصلی من این است که فیلم‌هایم
شوند، ازجمله چهارمحال‌وبختیاری یا
به‌نوعی با فرهنگ و جغرافیای ایران مرتبط
هم قرار است در استان هرمزگان ساخته
اشتراکات فرهنگی بین این مناطق هس
من در ابتدای راه فیلمسازی هستم و دوس
جغرافیا و رنگین‌کمان فرهنگ‌های مختلف
استفاده کنم.

**فیلم‌هایی که خارج از مرکز استان یا
ساخته می‌شوند، معمولا چالش‌های بیشت
درباره این چالش‌ها و سختی‌ها توضیح ده
این‌که فیلم شما چقدر زمان برده است؟**
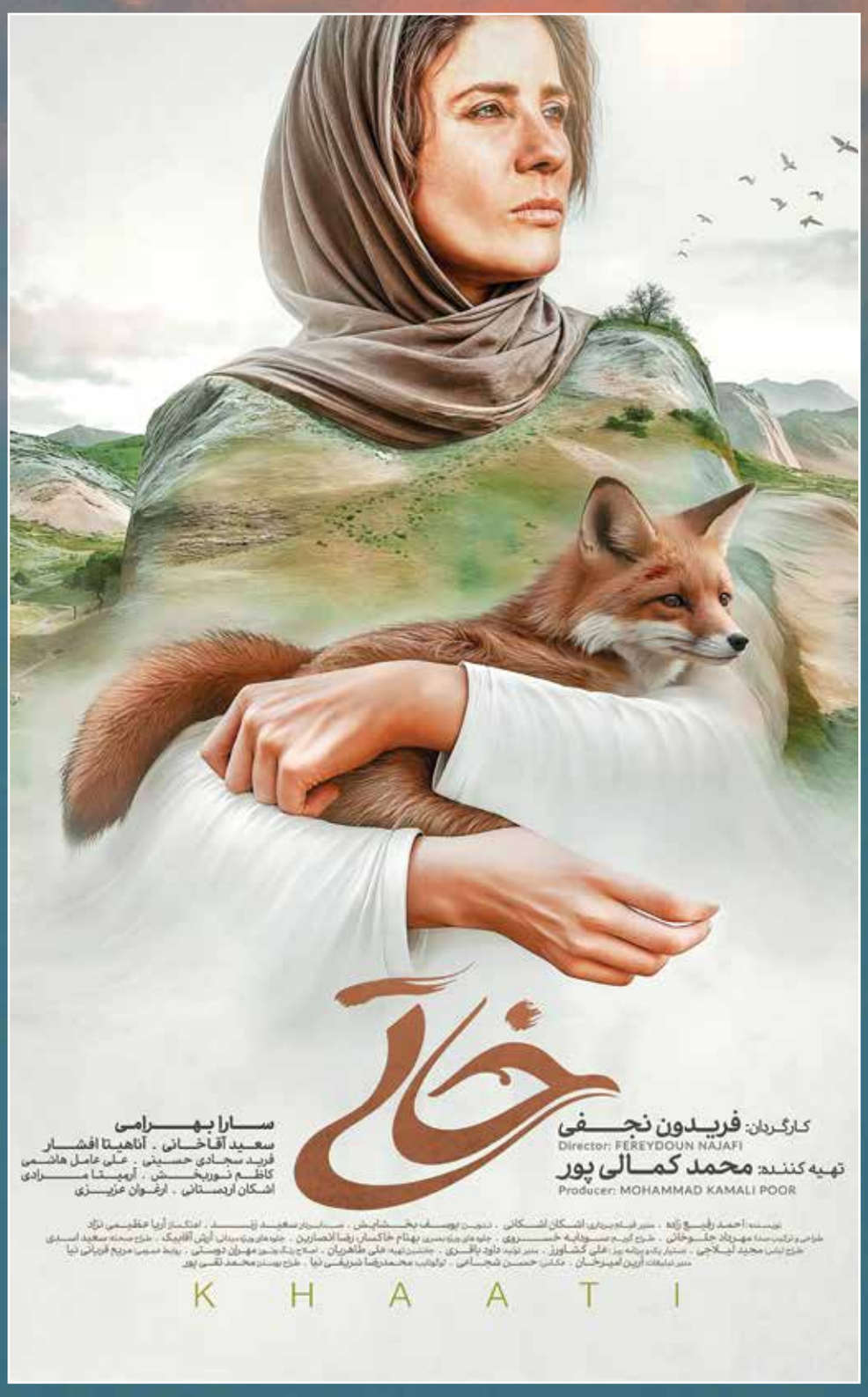
وقتی از تهران فاصله می‌گیرید، کار
به‌طور قطع سخت‌تر می‌شود.
یکی از دلایل این سختی، حضور
هنرپیشه‌ها و سوپراستارهاست؛
این‌که بخواهید آنها را از تهران
به مکانی دور منتقل کنید، کار